

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1907

Ny följd * X årg.

Häft. 18—19.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Omorganisering af Dagny.

Rimforsa landthushållningsskolas invigning.

E. WEER, Kvinnorörelsen i Polen.

Ett nytt kvinnokall. I frågan om kvinnliga polisassistenter.

SIGRID PLATEN, Mime de Staëls roman.

ERIK GISKOV, Knypplindustrien i Flandern.

ELSA G. LINDFORS, Från ett settlement i Londons East End.

Litteratur: E. CM, Peter Wieselgren af *Sigfrid Wieselgren*.

Föreningsmeddelanden: Skrifvelse om yrkesskolor för kvinnor.

Kyrtillseparat Skerfve

Hosta, hals- och bröstkatarrer

öfvergår vid bristande vård och användande af overksamma medel icke sällan till svårare kroniska sjukdomar. Ett godt behandlingsmedel till förekommande härat är Fil Dr P. Håkansson's Salubrin, om det användes enligt beskrifning till värmande omslag, gurgling och inandning; fördelaktigast och bäst är att använda Stulubrininmandningsapparat. Salubrin tillhandahålles i Farfym-, Specceri- och Färgaffärer. Partilager hos Geijer & C:o, Stockholm.

Kvinnliga juridiska byrån

Vallingatan 12.

A. T. 143 23.

Boutredningar, Inkasseringar, Förlikningar, Rättegångar, Egendomsförsäljningar, Affärsöfverlätelser, Legala handlingars uppsättande, Juridiska uppdrag af alla slag.

Kontorstid kl. 1/2 10—4.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

Allt arbete utföres noggrant och af bästa material.

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. Gust. Pettersson,

52 Drottninggatan 52.

Fröken Nanny Hårds af Segerstad

SJUKHEM,

STOCKHOLM, Sibyllegatan 46—48, 4 tr. (Hiss).

Hemmet emottager konvalescenter och invärtes sjuka, men inga smittosamma sjukdomar. Hemmet i alla afseenden förstklassigt

Rikstel. 88 44.

Allm. tel. 99 44.

ULLGARN

Svenskt och Engelskt för hand och maskinstickning samt väfnad, Hamburgergarn, Zéfir-, och Kastorgarn, Carmen-, Tua-, och Andalusiagarn till Schalar. Oblekt, Blekt, och Crémefärgadt Fiskegarn till Gardiner, Glansgarn, Mattvarp, Mattskedar och finare Väfskedar, allt till lägsta priser i

Axel Hindersons Garnbod.

Hötorget 13.

Allmogemöbler Möblemang, lackerade, laserade och målade Möbler i antika och moderna stilar, billiga i vår nya afdelning för allmogemöbler

H. & F. A.-B. Bröderna Ljunggren.

12 Klara Vestra Kyrkogata, Stockholm.

Målarskolan 38 Smålandsgatan 2 tr.

Lektioner gifvas dagligen uti Akvarell-, Gobelin-, Olje- och Porslinsmålning, Gyllenläder och Läderplastik.

Anmälningstid 10—

Telef. Brunkebg 62.

Obs! Välsorteradt lager af Porslin samt färger för målning. Bränning af Porslin utföres.

Emma Nordberg & Augusta Peterson.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötsel af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4*),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

NYHETER I BOKHANDELN.

- Frideborg.** Illustrerad folkkalender för 1908, redigerad af Komministern *B. Wadström*. 42:a årgången. Kart. 1,25, klotb. 2 kr.
- Varde Ljus!** Nordisk missionskalender för 1908. 16 årg. Redigerad af Professorn, Teol. Dr. *A. Kolmodin*. Kart. 1,25.
- Vägen till lycka.** Föredrag af Pastor *S. Keller*. Öfers. från tyskan. Häft. 20 öre.
- Hvartöre just i din ungdom?** En fråga till de unga af pastor *Johs Lindgren*. Häft. 25 öre.
- Jesu blods betydelse inför Gud.** Af Skolföreståndaren *Anders Åberg*. Häft. 15 öre.
- Den festfirande församlingen.** Af Kyrkoherde *D. A. Arnström*. Häft. 15 öre.
- Julbref till en sjuk.** Af *Johanne Blauenfeldt*. Öfers. från danskan. Häft. 20 öre.
- Bönemötena** och deras betydelse i föreningsarbetet. Föredr. af *Joh. Rinman*. Häft. 10 öre.
- Julgäfvän.** Illustrerad jultidning för hemmet. *Julgäfvans* format är mycket stort; dess omfång blir — omslaget oberäknadt — 24 sidor. Såsom gratisbilaga medföljer en stor trefärgsreproduktion efter *Plockhorsts* vackra tafla *Jesus välsignar barnen*. Den bör blifva en värdefull prydnad i mängden söndagsskola och i mångt hem.
- Julgäfvans* pris blir 1 kr. Vid rek. af minst 10 ex. lämnas *Julgäfvän* för 80 öre samt hvart 11:e ex. gratis. Då mindre antal än 10 ex. af *Julgäfvän* och 5 ex. af *Julgäfvän* rekvireras, bör afgiften åtfölja beställningen.
- Godt Nytt År.** Minnesalbum med bibelspråk och verser af *L. S.* Pris 1 kr.
- Tankar,** nedskrifna under den sista sjukdomen af Teol. Lr. *Bernh. Beskow* jämte tal vid hans jordfästning af Hoifredikanten *Fr. Hammarsten*. Häft. 25 öre.
- Vid fyrbåken.** Berättelser af *N. Fries*. Öfers. från tyskan. Häft. 0,75, kart. 1 kr.
- Tåresådd och glädjeskörd.** Af *Liliv. Hackewitz*. Öfers. fr. tyskan. Häft. 1 kr., kart. 1,25.
- Bilderböcker,** vackert kolorerade:
- Gretas lektion.** Med text af *Märta Lagerfelt*. 1 kr.
- Rosorna.** En treflig historia af *Märta Lagerfelt*. 1 kr.
- Under sommarlovet.** Roliga skildringar af *Märta Lagerfelt*. 1,50.
- Fågel-Atlas.** Väl utarbetade färglagda bilder af 239 fåglar. 2 kr.
- Julkärfven.** Illustrerad jultidning för barn. *Julkärfvens* format blir lika med förra året, dess omfång 16 sidor och priset äfven detsamma som föregående år, nämligen endast 15 öre. För barnens skull ha vi i år infört *nystafning*.
- Vid rekvisition af minst 10 ex. lämnas tidningen för ett nedsatt pris af 12 öre samt hvart 11:e ex. gratis. Tagas 100 ex. och därutöver på en hand, nedsattes priset till 10 öre pr ex., men då lämnas icke några friexemplar.

Evng. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, STOCKHOLM 3.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur juni—sept. 1907.

Svensk:

Bonniers månadsskrift.
Det nya Sverige.
Fataburen.
Folkskolans barntidning.
Hemåt.
Hvita Bandet.
Hälsövänner.
Idun.
Kyrklig tidskrift.
Manhem.
Mitt hem.
Nordisk tidskrift.
Nya kyrkans tidning.
Ord och bild.
Pedagogisk tidskrift.
Polstjärnan.
Saga.
Sedlighetsvännen.
Social tidskrift.
Statistisk månadsskrift.
Statistisk tidskrift.
Svensk bokhandelstidning.
Svensk damtidning.
Svensk läraretidning.
Sveriges väl.
Tidning för lärarinnor.
Tidning för Sveriges läroverk.
Tidskrift för hemmet.
Tidskrift för Sveriges landsting.
Varia.
Verdandi.

Finländsk:

Finsk tidskrift.
Husmodern.
Mot hemmet.
Nutid.

Norsk:

For Hus og Hjem.
For Kirke og Kultur.
Husmoderen.
Nylænde.

Urd.
Wærn.

Dansk:

Bog og Naal.
Det ny Aarhundrede.
Kvinden og Samfundet.
Kvindernes Blad.
Kvænabladið. (Isländsk).
Tidskrift for Sygepleje.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines
Die Frauenbewegung.
Evangelische Frauenzeitung.
Monatsbericht des Vereins christlicher
Lehrerinnen.
Neue Bahnen.
Neues Frauenleben.
Unterm Lazaruskreuz.

Engelsk:

Jus Suffragii.
Monthly Record (Nya Syd-Wales).
The american Monthly ill. Review of
Reviews.
The English Woman's Review.
The British Journal of Nursing.
The Woman's Journal.
Women's Employment.
Women's Franchise.

Fransk:

La Femme.
La Vie heureuse.
Revue du Travail.

Polsk och rysk:

Ster.
Sajús sjendschin (Kvinnornas för-
bund).

Omorganisering af Dagny.

På sammanträdet den 2 november 1907 fattade Förbundets styrelse beslutet, att en omorganisering af Förbundets tidskrift från dess nuvarande form till en veckotidning skulle söka åstadkommas.

Tanken på en reform i denna riktning kan icke sägas vara ny. Senast för 10 år sedan väcktes den inom styrelsen, blef där ingående dryftad och en plan utarbetad, hvilken dock strandade på de ekonomiska betänkligheterna. Ett resultat af den då upptagna omorganisationsfrågan blef den betydliga utvidgning af tidskriften (från 8 till 20 häften), som med 1897 trädde i kraft, och från detta år, 12 år efter Dagnys startande, inleddes den nya följd, hvaraf nu 10 årgångar föreligga.

Att styrelsen ansett tiden vara inne för ett återupptagande af här angifna planer, beror på den utveckling, kvinnofrågan under de senaste åren tagit. Ifrån att ha varit en tämligen isolerad rörelse, inom hvilken Förbundet varit ensam ledare och dess tidskrift det enda språkröret, kan dess snart 25-åriga arbete sägas ha burit frukt i det att ett år från år växande intresse för deras sak konstaterats bland kvinnorna själfva, ett intresse, hvilket genom den stora lifaktighet på det politiska området, som rösträttsrörelsen framkallat, än ytterligare skärpts. I och med detsamma har också krafvet på en kvinnopublikation, som, hvad utgifningsformen beträffar, bättre motsvarar tidens fordringar, gjort sig allt lifligare känt inom vidsträckta kretsar. Ett uttryck för denna vidt spridda önskan var en under höstens lopp till Förbundets styrelse inkommen skrifvelse från representanter för olika kvinnogrupper, däri göres en framställning, att Dagny måtte förändras till en veckotidning,

Denna vädjan om ett samarbete, hvilken innebar starka bevis för den vakna solidaritetskänsla, som numera är rådande bland Sveriges kvinnor och utan hvilken inga varaktigare

vinningar för vår rättvisa sak gärna kunna uppnås, kunde styrelsen ej lämna obeaktad, äfven om den insåg så väl de ekonomiska som de principiella svårigheterna vid planens realiserande. Den första åtgärden blef tillsättande af en kommitté, bestående af trenne representanter för Förbundets styrelse, hvilka tillika med trenne delegerade från de förslagsställande kvinnogrupperna jämte en tillkallad sakkunning skulle söka utarbета förslag till lösning af frågan.

Denna kommittés arbete har hufvudsakligen varit riktadt på att få till stånd en antaglig plan för att ekonomiskt betrygga företaget. En sådan är nu utarbetad och går ut på att bygga det nya tidningsföretaget, hvilket naturligtvis fordrar större ekonomiska resurser, än Förbundet med sina begränsade tillgångar sitter inne med, på kooperativ väg. Sedan Förbundets styrelse tagit del af kommitténs förslag, har beslut fattats att utsända inbjudan till teckning af andelar i en kooperativ förening, hvilkens ändamål är utgifvandet af *en veckotidning för den svenska kvinnorörelsen* med bibehållande af det gamla namnet *Dagny*, och fortfarande utgifven genom Förbundet. Det *upprop*, som för detta ändamål utfärdats, är affattadt i följande ordalag:

»Rörlighet och rask utveckling äro sårmärken för vår tid. På alla samhällslifvets områden spörjes ett snabbt fortskridande, och i gamla formers ställe söker man nya som bättre synas svara mot senare tiders kraf. Under årtionden har arbetet till höjande af kvinnans ställning fortgått, men det är vår tid förbehållet att se forna tiders trängre uppfattning mera allmänt vika för ett nytt betraktelsesätt. Kvinnorörelsen omfattas med ett intresse som aldrig tillförne och frukterna af de många årens arbete börja mogna.

Tiden är rik på löften, men den erbjuder ock en genombrotsperiods vanskligheter. Många röster höjas och den, som vill göra sin mening hörd, måste låta denna bäras af en stark och aldrig tröttnande stämma. Fredrika-Bremer-Förbundets tidskrift *Dagny* har alltsedan den 1886 började utgifvas med intresse följt och belyst företeelserna inom den svenska kvinnorörelsen, men en stark begränsning har legat däri, att den utgifvits med endast 20 häften om året. Förbundets styrelse, klart inseende vikten af att kvinnorna få ett medel att kraftigare än hittills uttrycka sina önskningsar, har därför ansett tidpunkten vara inne att förvandla tidskriften till en tidning, så mycket mer som till styrelsens kännedom kommit att planer varit å bane på skilda håll inom

de socialt bildade kvinnornas läger att få till stånd en kvinnornas egen tidning. Tydligt är, att skall en sådan tidning med lugn styrka, till verklig båtad föra kvinnornas talan, måste den vara en stämman, bakom hvilken alla kvinnosakens vänner stå samlade. Sveriges kvinnor hafva mycket att vänta af framtiden. Deras rösträttsfråga bidar sin lösning. Med glad tillförsikt motse de ock att deras sträfvan hän mot rättvisa och jämlikhet skall nå målet, men enigt och samfällt måste de förstå att göra sin mening känd och hörd.

För att väcka det för realiserandet af dessa önskemål nödvändiga intresset hos kvinnor af alla lager och inom alla arbetsområden samt för samlandet af rörelsekapitalet, har Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse tänkt sig bildandet af en kooperativ förening för att öfvertaga utgifvandet af Förbundets tidning. Under den nya regimen skall tidningen, ledd af en af Förbundets styrelse utsedd redaktör, utgå med ett nummer i veckan, och skall genom sin karaktär af veckotidning blifva i tillfälle att mera snabbt och regelbundet än förut följa företeelserna inom kvinnorörelsen, såväl i Sverige som i utlandet.»

Efter denna motivering innehåller uppropet upplysning om de bestämmelser, som angå företaget, nämligen

»att andelarna blifva å 20 kronor, hvilket belopp skall inbetalas med hälften före den 15 januari 1908 och återstående belopp inom februari månad 1908.

att tidningen kommer att startas så snart 500 andelar tecknats, hvarför undertecknarne hysa den förhoppningen att detta antal uppnås så snart, att tidningen kan börja utgifvas under början af 1908. För företagets ekonomiska betryggande är det dock nödvändigt, att teckningen fortsättes till minst 1,000 andelar tecknats.»

Till tidningens redaktör är utsedd *fröken Ellen Kleman*. — Dagnys förra mångåriga utgifvare har nämligen uttryckt sin önskan att afgå. — Som medarbetande har tidningen dessutom tillförsäkrat sig flera välkända pennor. — Utom af Förbundets styrelse är inbjudningen undertecknad af en hel del för företaget intresserade personer, representerande skilda kvinnogrupper och kvinnliga arbetsfält i vårt land.

Med ofvanstående har tidskriften Dagnys nuvarande redaktion, hvilken med nästa nummer kommer att nedlägga sitt mandat, önskat sätta sina läsare in i den förestående förändringen,

på samma gång den uttrycker den förhoppningen, att genom en liflig och mångomfattande anslutning till det nya kooperativa företaget detsamma måtte erhålla den ekonomiska bärighet, som är en af betingelserna för dess framgång.

* ————— *

Rimforsa landthushållningsskolas invigning.

Den 14:de november 1907 var dagen för Förbundets landthushållningsskolas högtidliga invigning. Men redan tvenne veckor förut hade, som i ett föregående häfte meddelats, skolans portar på den programenligt fastställda dagen (1 nov.) faktiskt öppnats, så att festdeltagarna funno lärarinnor och lärjungar på deras platser, arbetsmaskineriet i gång och det hela utan som innan i fullfärdigt skick.

Såsom representanter för Förbundets styrelse hade skolan glädjen som sina gäster på invigningsdagen få mottaga först Förbundets ordf. fru Agda Montelius, vidare ordf. för kommittén för ordnandet af Förbundets landtbruksskola fru Lizinka Dyrssen samt dessutom fröknarna Anna Lagerberg, Mathilda Silow och Caroline Wahrolin.

Af öfriga inbjudna, som med sin närvaro hedrade festen, märktes kyrkoherdarna Vesterlund och Hjertberg med fru, direktör von Zweigbergk från Bjerka-Säby med fru, fröken Tullia Lundblad, husföreståndarinna å Bjerka-Säby, en del i företaget medverkande egendomsägare i trakten, allmogekvinnor m. fl. samt hela den stora arbetspersonal, som på ett eller annat sätt lagt hand vid verket, från byggmästare och handverkare, till tvätterskor och postgumma. Ej under att den samling, åt hvilken efter invigningsceremoniens slut det gällde att servera kaffe å den rymliga verandan, uppgick till omkring 100 gäster. — I middagen efteråt deltog 45 personer.

Om denna i Förbundets historia viktiga tilldragelse skrifer en af deltagarinnorna :

»Det vackraste af invigningsfesten, själfva stämningen, som hvilade däröfver, kan jag tyvärr ej återgifva, det är ju något, som måste erfaras, men några ord om detaljerna vid denna enastående högtidlighet vill jag gärna meddela.

Den 14 november var en mild, mulen höstdag, mer lik oktober än november. De gäster, som anlände med järnväg, hämtades vid stationen med vagnar. Efter en 20 minuters åkning har man Rimforsa framför sig, först den nya ladugården och det lilla rödmålade småbrukarhemmet, så själfva skolan, hvaröfver den svenska flaggan svajade. Man välkomnades på det vänligaste och kände sig genast varm om hjärtat vid åsynen af alla de glada unga ansiktena, som strålade en till mötes, för öfrigt ljus och trefnad hvart man såg.

Sedan alla så småningom samlats, gick själfva invigningsceremonien af stapeln. Den inleddes med ett tal af fröken Gert-rud Adelborg, hvori lämnades en historik öfver skolans tillkomst och igångsättning, samt huru insikten om nödvändigheten af kvinnans deltagande i höjande af vår modernäring på många håll samtidigt uppstått i vårt land och underlättat och möjliggjort planens realiserande inom den knappa tiden af mindre än ett år. Till sist ställdes några ord till eleverna, hvori uttalades en förhoppning, att kärleken till arbetet skulle skänka dem mod och krafter att bära upp och finna lätt den ganska tunga och ansvarsfulla arbetsbördan.

Af detta tal framgick naturligen ej, hvilken stor, ja hufvudsaklig andel talarinnan själf haft i det hela. Detta betonades dock på ett varmhjärtadt sätt af Förbundets ordf., fru Montelius, hvilken särskildt tackade fröken Adelborg för allt hvad hon offrat och verkat för att idén om ett kvinnligt landtbruksinstitut nu förelåg som ett fullbordadt, ja nästan sagolikt faktum. Att utan den stora frikostighet, som visats Förbundet af den varma fosterlandsvännen konsul Oscar Ekman, frågan om en kvinnlig landtbruksskolas stiftande icke så snabbt och på ett så lyckligt sätt kunnat lösas, underlät naturligtvis ej talarinnan att med tacksamhet framhålla, på samma gång några erkänsamma ord ägnades dem, som med gåfvor eller genom sin personliga insats och sitt oförtrutna intresse bidragit till det nådda resultatet. Därpå förklarade fru Montelius i Fredrika-Bremer-Förbundets namn *Rimforsa hushållningsskola för utbildande af lärarinnor* öppnad.

Nu sjöngs en psalm, hvarefter kyrkoherden Vesterlund höll en kort bön, hvartill anknöts några ord om betydelsen af kvinnans insats i ett verk som det föreliggande. Med ännu en psalm afslutades den enkla och vackra högtidligheten.

På den stora glasverandan, som omger byggningen åt sjösidan,

samlades man nu kring de dukade kaffeborden och gjorde heder åt det hemmabakade läckra kaffebrödet af mångahanda slag, hvilket å sin sida gjorde heder åt skolköket. Därpå skred man till husesyn och denna var grundlig. Allt besågs från källaren till vinden, ja t. o. m. till taket, hvarifrån man har en härlig utsikt öfver trakten. I mjölkammare, bagarstuga och kök, i de nätta sofrummen, öfverallt härskade ordning och enkelhet. Allt är ljusst, trefligt och rymligt, med varma glada färger, man ser att det varit en kärleksfull omtanke, som här ledt den ordnande handen, särskildt en varm kärlek till den unga skara, som här skall fostras till att upptaga ett nytt, opröfvadt arbetsfält. Att de unga visste uppskatta denna omtanke och redan betraktade skolan som ett hem, visade sig i allt.

Till sist besöktes småbrukarhemmet med dess ladugård, kor, kalfvar och höns, hvilket allt väckte ett ofantligt intresse och i minsta detalj togs i betraktande.

Efter rundgången kring skolans domän, inre som yttre, kallades man till middagen, hvilken, trots sin enkelhet, hvad stämningen beträffar blef en verklig festmåltid. Åter växlades en del tal, telegram mottogos och afsändes, bl. a. till konsulinnan Maria Ekman och hennes son, herr Oscar Ekman. Aftonen tillbragtes sedan under samtal och afhörande af sång kring den fladdrande brasan i hallens öppna spisel — en af eleverna framförde ett kväde, däri besjöngs första ankomsten till Rimforsa och hur ljufvligt det ljus och den värme, som därifrån strömmat de ankommande till mötes, känts för dem alla.

Glädjande var att erfara det stora intresse och den välvilja, hvarmed traktens befolkning omfattade den nya skolan, men allra mest glädjande var att se den entusiasm och glädje, som besjälade alla, lärarinnor som lärjungar, i den lilla skolkolonien.

Under tonerna af »Du gamla, du fria», afsjungen af eleverna, togo gästerna afsked för att med tåget återvända till Stockholm. Sedan de friska unga rösterna förklingat, lyste ännu länge ljusen från fönstren i Rimforsa de borofarande på vägen, en symbol af det ljusa minne, man medtagit från denna vackra invigningsfest. Och vi skola hoppas, att i det ljusspridande tecknet äfven ligger ett lyckligt framtidslöfte.»

Kvinnorörelsen i Polen.

En af kvinnosakens koryféer i Polen fäller den träffande anmärkningen, att hos dem har likställigheten mellan könen länge varit ett fullbordadt faktum. Den infördes af Nikolaus I — nämligen på det negativa sättet, att mannen beröfvades allt inflytande på det sociala och politiska lifvet och sålunda likställdes med kvinnan. Detta sakernas tillstånd har fortfarit intill allra senaste tid, och ännu är det ingalunda slutgiltigt häfdt. Under sådana förhållanden faller det af sig själf, att kvinnorna i ryska Polen ej kunnat uppträda med några sociala och politiska rättighetskraf för sin särskilda del. De emancipationsrörelser, som ej heller i Polen saknats, ha riktat sig mot konventionens oskrifna lagar och varit af dels moralisk och intellektuell och dels ekonomisk natur.

I den polska kvinnorörelsen, säger en författare i ämnet, kan man särskilja tre faser. Den första har sin förnämsta representant i den begåfvade författarinnan Klementina Tanska, gift Hofman, († 1845), som framställde kraf på förbättrad, mera nationell kvinnouppfostran — särskildt drog hon i härnad mot den bristfälliga undervisningen i polska språket; dessutom kräde hon vidsträcktare filantropiska uppgifter för kvinnan. Det var alltså högst blygsamma pretentioner som framställdes. Men kanske tack vare denna hofsamhet i krafven antog rörelsen omedelbart stor omfattning och föranledde bland annat de första kvinnoorganisationerna i Polen. (»Det välgörande patriotiska kvinnoförbundet» i Varschau, »Systerförbundet» i Galicien.)

Den andra fasan, representerad af författarinnan Narcissa Zmichowska († 1876) och hennes anhängare, som fingo det förmodligen ironiskt färgade binamnet »entuzyastki» — de kvinnliga entusiasterna — kännetecknades af större kraf: man begärde möjlighet för kvinnan till grundligare studier, frigörelse från en mängd konventionellt tvång, öfver hufvud ökad rörelsefrihet. Dessa pretentioner mötte emellertid ett starkt motstånd hos den sedekonservativa szlachtan, och »entusiasterna» uppnådde föga af hvad de eftersträfvade.

Den tredje fasan, som ännu pågår, var i sin begynnelse dels ekonomisk betingad, då den omhvälfning i de ekonomiska förhållandena, som inträffade efter lifegenskapens upphäfvande och

upproret 1863, tvang en mängd kvinnor att själfva söka sin utkomst, och dels sammanhänger den naturligtvis med de emancipationssträfvanden, som höra tiden till och väl ej låta sig tillfyllestgörande förklaras genom några yttre omständigheter.

Den dominerande gestalten i denna tredje fas är Eliza Orzeszko, och då den första polska kvinnokongressen sammanträdde i Warschau den 9 juni detta år, var det också med anledning af hennes fyrtioårsjubileum som författare. Dock knyter sig hennes namn ej så uteslutande till kvinnorörelsen som t. ex. Fredrika Bremers hos oss. Förfäktandet af kvinnans rättigheter är hos Eliza Orzeszko endast en sida af hennes etiska och fosterländska lifsverk, endast ett af uttrycken för hennes lifssyn, formulerad i valspråket: *homo homini res sacra*. I sin egenskap af kvinna har hon dock naturligtvis djupt känt faran och förnedringen i de stängsel, som så länge kringgärdat kvinnan, och både i sina romaner och i direkta kvinnosaksskrifter har hon med eftertryck häfdat kvinnans rättigheter — främst då naturligtvis hennes rättighet och på samma gång skyldighet att tillföra samhället sina pund och att i och för detta syfte ohindrad af lagar och fördomar i mesta möjliga mån föröka dem. Men Eliza Orzeszkos patos har dock framför allt varit fosterlandskärleken, och åtminstone numera kan hon ej räknas till de speciella kvinnosakskvinnorna, som i de politiska rättigheterna tills vidare se sin sträfvans hufvudmål. I ett samtal med en för rösträtten brinnande ung »entuzyastka», återgifvet i en polsk kvinnosakstidskrift, låter hon ett vemodigt yttrande undfalla sig: »Så trodde och drömde också jag en gång, drömde, att jag skulle få upplefva den stofa dagen, då kvinnorna frigjordes, nu har jag svårt att tro på det — särskildt på resultaten af kvinnans politiska likställighet».

Trots denna pessimism är dock Eliza Orzeszko den centrala gestalt, som den polska kvinnosakens förkämpar samlats omkring — och det med rätta. Personligheten i och för sig och i sin helhet är ju långt betydelsefullare än den personliga, mer eller mindre lifliga anslutningen till ena eller andra punkten i ett program. Kunde den polska kvinnoemancipationen genomföras i Eliza Orzeszkos tecken, då skulle en omätlig vinning tillföras det polska samhället.

Den agitation, som för närvarande bedrifves af kvinnosakens förkämpar i Polen, är dock af en vida mer pointeradt socialpolitisk art än Eliza Orzeszkos företrädesvis etiska kraf. Detta sammanhänger med det ökade tempo, som från och med revolutionens utbrott inträdt i alla samhällsrörelser inom tsardömet.

Alltsedan Polens delning har den polska kvinnan spelat en ytterst viktig roll i de patriotiska och nationella sträfvandena; hennes arbete t. ex. för den hemliga folkundervisningen, för polska språkets bevarande har kanske t. o. m. varit intensivare än mannens, vanligen upptagen af sitt yrke. Hennes offervillighet har varit åtminstone icke mindre än hans — det sättes ofta i fråga, om den icke varit större. Då nu från och med revolutionens utbrott den agitatoriska verksamheten nått sin kulmen, ha också kvinnorna tagits i anspråk mer än någonsin. Men — nu börjar oppositionen resa sitt hufvud; de speciella kvinnosakskvinnorna klaga, att den kvinnliga tjänstvilligheten missbrukas. Dessa kvinnliga tjänsteandar ha till och med fått sin särskilda benämning — »dromedarerna», och detta spenamn utslungas förtrytsamt af kvinnosakskvinnorna, harmena på dessa beskedliga lastdjur, som villigt låta sig af männen påläggas alla möjliga, ofta med risk förenade bördor, men ej tillerkännas någon bestämmanderätt eller ens yttranderätt inom de respektiva partierna, ja vanligen icke ens invigas i dessas hemligheter.

Mot detta missbruk af kvinnokraften och den villighet, hvarmed det tolereras, göra alltså kvinnosakskvinnorna front, i det de häfda kvinnornas egna kraf, och tack vare gynnsammare förhållanden ha de på sista åren utvecklats en verkligt rastlös verksamhet. Förut hämmades de ju i hvar steg af den ryska despotismen.

Kvinnosaken har från och med detta år fått sitt eget organ, »Ster» (Styret)*), redigeradt af fru Kuczalska-Reinschmit, och man får där en inblick i den intensiva propaganda, som bedrifves.

I och med dumans sammankallande upphäfdes ju den ofvannämnda likställigheten könen emellan, och främst på sitt program sätter nu Ster: allmän och lika rösträtt utan hänsyn till kön. Vidare kommer prostitutionens afskaffande, striden mot alkoholismen — »den förnämsta fienden till kvinnans lycka» — och

---

*) Denna tidskrift, som utkommer en gång i månaden i Varschau, tillskickas Dagny af redaktionen. Äfven i tidskriftens spalter uppmärksammas Dagny, i det två af dess artiklar »Rättigheter och ansvar» samt »Kvinnan i statens tjänst» där meddelas i öfversättning.

alla de öfriga önskemålen, gemensamma för kvinnorörelsen inom alla länder. Under hela den förflutna vintern har på föranstaltande af tidskriftens redaktris och hennes meningsfränder en mängd möten hållits för dryftande af kvinnans intressen — bland annat s. k. »dottermöten», där unga flickor fått uppträda anonymt och framlägga sina klago- och önskemål; föredrag ha hållits af manliga och kvinnliga intressenter, och filialföreningar ha bildats i landsorten. En petition om social och politisk likställighet har inlämnats till andra duman, undertecknad af omkring 30 tusen kvinnor — ryska Polen räknar omkring 6 miljoner! — och namnsamlingen pågår visst fortfarande.

Årets stora händelse är dock naturligtvis den första polska kvinnokongressens sammanträde i Varschau den 9, 10 och 11 juni, hvilken dels tog form af en storartad, allmännationell hyllning åt jubilaren, Eliza Orzeszko, och dels bjöd på en mängd föredrag och diskussioner i kvinnosaken, sedd från politisk, social, etisk, ekonomisk och pedagogisk synpunkt — alltså ett särdeles omfattande program. Mötet öppnades af skaldinnan Maria Konopnicka — jämte Eliza Orzeszko ett af den polska diktningens största namn — med en inspirerad hyllning till jubilaren, och äfven en mängd andra polska storheter på skilda områden uppträdde. Tidningarna innehöllo spaltlånga referat, och af det hån, som kvinnosakens förkämpar i Polen ännu för ej länge sedan hade att klaga öfver, skymtar man åtminstone i pressen ingenting — och den är ju en tillförlitlig stämmingsmätare.

»Ster» kan dock ej dölja en viss besvikethet öfver mötet — något som möjligen kan förklaras af att initiativet därtill ej utgick från den fraktion af kvinnovärlden, som tidskriften representerar, utan från de mera moderata. Redaktionen uttalar icke ordet, men förmodligen fann den något »dromedariskt» i föredragens alltför allmänna hållning, som den klagar öfver, i det icke nog skarpa preciserandet af de kvinnliga önskemålen o. s. v.

Hvad till sist beträffar sannolikheten för en realisering af dessa de polska kvinnornas önskemål, så är det ju med detta som med allt inom tsarriket för närvarande — det står i vida fältet. De polska kvinnoakskvinnorna af kategorien Ster häfda sina kraf redan nu och gentemot den ryska styrelsen, gentemot tsaren, som dock »är långt borta» till och med för ryssen och hvars egenskap af högsta instans i polska frågor de säkert inte vilja tänka sig som bestående. De mera moderata, de stackars

»dromedarerna», tyckas anse mest angeläget att först så att säga skapa sig motståndare, som de af hjärtat kunna erkänna såsom till ställningen berättigade sådana — och här mötas de moderata, nationaldemokraterna och socialistkvinnorna, som också endast delvis och med tvekan slutit sig till kvinnosakpartiet.

Att emellertid förr eller senare och på ena eller andra sättet målet skall nås, det förkunnar ju tidens ande med högan röst.

E. Weer.

— * —

Ett nytt kvinnokall.

I frågan om kvinnliga polisassistenter.

»Ett nytt kvinnokall» är den titel, som i den tyska tidskriften »Neues Frauenleben» satts öfver en artikel, däri syster *Henriette* (Henny) *Arendt*, Tysklands första kvinnliga polisassistent, redogör för sina rön från den nu 4-åriga verksamhet hon såsom sådan utöfvat. Då *Fräulein Arendt*, så väl genom sin personlighets öfverlägsenhet som genom de erfarenheter hon vunnit, kan betraktas som den främsta kvinnliga auktoriteten inom facket, måste det för oss, som stå inför en polisreform i berörda riktning, vara af intresse att höra hvad hon därom har att säga. *Fräulein Arendt* skriver:

»Den 20 februari 1903 stiftades i Stuttgart ett i Tyskland fullkomligt nytt och enastående ämbete, nämligen en kvinnlig polisassistents, hvilket efter en längre tids pröfning öfverläts åt mig. Mitt uppdrag består i att sörja för att de kvinnor, som anhållits af Stuttgarts stadspolis, behandlas på ett anständigt och hyggligt sätt. Det tillkommer mig att vara närvarande vid polisbesiktningarna med rätt att inför behöriga myndigheter yttra min mening, när jag hyser betänkligheter mot en besiktning eller i omvänt fall finner en sådan nödvändig.

Ändamålet med min befattning är att öfvervaka samtliga till stadspolisen inlämnade kvinnor. Härmed menas ej blott de, som skola aftjäna sitt fängelsestraff, utan framför allt sådana, hvilka anhållits som försvars- och arbetslösa men åter skola försättas på fri fot eller öfverlämnas åt andra myndigheter. Polisassistentens förnämsta sträfvan måste riktas på en så vidt möjligt utsträckt missionsverksamhet, d. v. s. att förhjälpa de kvinnor och flickor, som i följd af olika förseelser blifvit häktade, och som vanligen äro djupt sjunkna, till att börja ett ordnadt lif. Jag måste förstå att vinna dessa människors förtroende och att med urskiljning och finkänslighet vidtaga sådana mått och steg, som, anpassade

efter individer och förhållanden, kunna befordra dessa arma varelsers räddning.

Jag arbetar i ständigt kontakt med evangeliska stadsmissionen, den katolska föreningen »Den goda herden» och andra föreningar, hvilka ägna sig åt fallna och försummade flickors räddning och upprättelse. Min tjänstetid, hvilken i början var fastställd från kl. 7—11 förmiddagen, 4—6 eftermiddagen och 9—11 på kvällen, kan numera icke begränsas inom någon viss tid, utan omfattar hela dagen från tidigt på morgonen till sent på aftonen, ehuru det redan efter första tjänsteåret gafs mig tillåtelse att anställa en medhjälperska, hvilken lämnar mig stor praktisk hjälp. Min verkningsskrets har i hög grad utvidgats därigenom, att äfven många kvinnor och flickor, som icke stå under polisuppsikt, vända sig till mig om hjälp, kvinnor som nyss utsläppts ur fängelset, tjänsteflickor som afskedats ur sin tjänst och icke ha huld eller skydd, ogifta mödrar med sina barn o. v. v. Från 1 december 1906 har jag med polischefens tillstånd, hvilken på det högsta understöder min verksamhet, utsträckt mitt inflytande till manliga fångar under 18 år. Sådana ungdomar kunna få tala vid mig och jag kan gifva dem råd med afseende å deras räddning eller förhjälpa dem till skyddsuffostran. Det är mycket att beklaga, att i Würtemberg skyddsuffostran endast sträcker sig till det 16:de året. Det vore högeligen önskvärdt att åldersgränsen liksom i Preussen höjdes till 18 år.

Sedan 2 år tillbaka har jag dessutom öfvertagit uppsikten af öfvergifna och försummade barn, om hvilka ofta ingå så väl muntliga som skriftliga anmälningar till stadspolisen. Detta är ett stort arbetsfält, som väl skulle kräfvat en särskild uppsyningskvinna. Omtanken om dessa och de många utom äktenskapet födda barnen tager mycket af min tid i anspråk. Sammanlagdt har jag under min fyraåriga verksamhet som polisassistent tagit vård om 500 barn och placerat dem i barnhus, asylor och barnräddningsanstalter.

Mig åligger att föra bok öfver mitt arbete och att hvarje månad därom aflägga rapport inför polisämbetet.

Mitt hufvudsakliga räddningsarbete är dock riktadt på de kvinnliga fångarna. Från den 20 februari 1903 till 1 januari 1907 har jag haft 4,266 kvinnor under uppsikt. Af dessa har det blott lyckats mig att förmå 810 att börja ett ordnadtt lefnadssätt: 171 ha återvändt till hemmet, 518 ha gått till räddningsanstalter, 121 ha fått anställning; 3,456 ha varit otillgängliga för alla föreställningar, och en stor del ha lämnat mig för att åter börja sin vandring från fängelse till fängelse.

Det på långt när största antalet af kvinnliga fångar utgöres af moraliskt otillräkneliga individer, drinkerskor och abnorma, hvilka oftast äro ärftligt belastade och af ett oblidt öde förutbestämda till ett lif i last och elände. Ingenstädes i världen finner man ett tydligare bevis för, att fädernas missgärningar

hämna sig på barnen allt intill tredje och fjärde led, än i fängelserna: fadern drinkare, modern tjuf; fadern på tukthuset, modern prostituerad; fadern vansinnig, modern drinkerska eller båda föräldrarna förbrytare och hängifna åt dryckenskapslasten. En stor del af dessa olyckliga ha aldrig lärt känna ett ordnad familjelif, ofta ha föräldrarna utackorderat dem som små och sedan aldrig låtit höra af sig eller afsiktligt vanvårdat och misshandlat dem för att påskynda deras död. Många föräldrar ha hållit barnen från deras tidiga ungdom till ett lastbart lif. Så uppväxa många af dessa beklagansvärda. De ha aldrig vetat hvad föräldrakärlek vill säga, aldrig sett och hört det som är rätt, ingen solstråle har belyst deras dystra tillvaro, de äro för det mesta kroppsligt svaga, nästan alltid andligt outvecklade, utfattiga, utan religion och moral, hetsade och pinade af sina egna drifter, förföljda af ett olyckligt öde, och slutakten i deras lifs tragedi utspelas vanligen i landsvägsdiket, i storstädernas rännstenar, på dårhuset, i fängelset eller arbetsinrättningen. Härinom ligger nu den kvinnliga polis-assistentens förnämsta uppgift, att räcka sådana vid fördärfvets rand sväfvande olyckliga en hjälpande hand och att om möjligt bistå dem att börja en människovärdigare tillvaro. Försöken att föra dessa kvinnor och flickor från fängelset till arbete ha oftast misslyckats. Bäst har varit att placera dem i räddningshem, där de kunnat erhålla hvad som för dem är nödvändigast: uppfostran och kunskap i praktiskt arbete.

De yrken, hvarur de kvinnliga fångarna mest rekryteras, äro uppapperskor, tjänsteflickor och fabriksarbeterskor, dock har jag äfven haft att göra med fångar ur högre samhällslager.»

Af de exempel, Fräulein Arendt anför från sin verksamhet, må följande citeras:

»Marie S., som tillbringat hälften af sitt lif i fängelser och tukthus, fördes, sedan hon nyss aftjänt en längre tids straffarbete, till polisen för lösdrifveri. Jag sade henne, att jag gärna ville hjälpa henne upp ur dyn, men att jag inte visste hur det skulle tillgå. »Om jag skaffar er en plats», menade jag, »skulle ni troligen genast rymma erväg och ta åtskilligt smätt och godt med er på vägen. Era anhöriga vilja nog ej ha något med er att göra och för en räddningsanstalt är ni egentligen för gammal. Ge mig själf ett råd, hur jag på bästa sätt skall kunna hjälpa er».

»Ack, syster Henny», svarade hon, »då jag var 16 år, skickade socknen mig på sin bekostnad till klostret Neresheim. Där var jag ett år. Det var den härligaste tid i mitt lif. Jag skulle så gärna ha stannat, men socknen ville inte längre betala för mig och systrarna tyckte också, att jag hade uppfört mig så väl, att jag nog kunde skaffa mig en plats. Jag kom då i tjänst, men där trufdes jag inte, jag tog till schappen, började dricka, har tigt och stulit — ja, ni känner ur polisrapporterna allt, hvad jag tagit mig till på de sista 20 åren. — Men aldrig kan jag glömma den härliga tiden i klostret Neresheim. Släktingar har jag inga,

som jag kan fara till. För 15 år sedan hade jag en son, men hvad det blifvit af honom vet jag inte. Ack», sade hon till sist och såg på mig bönfällande, »om ni ville vara så god och laga att jag kom till ett kloster, så skulle jag gärna arbeta och hela mitt lif bedja för er.»

Med första tåg skickade jag den stackars människan till klostret, där hon gärna åter blef emottagen och där hon nu sedan några år flitigt och ärligt skött sitt arbete. Då jag för två år sedan besökte henne, lät jag henne veta, att jag som belöning för hennes välförhållande gärna ville ge henne något; hon skulle själf säga, hvad hon helst önskade. Hon beklagade sig då öfver att hon hade så svårt att äta, emedan hon bara hade två tänder i behåll och undrade därför, om jag ville skänka henne några nya tänder. Jag lofvade, att hon på min bekostnad skulle få skaffa sig en omgång löständer, ifall syster föreståndarinnan till-lät det. Efter ett par timmar kom hon tillbaka och förklarade att hon helst inte ville ha de där tänderna. Syster föreståndarinnan hade sagt, att tänderna skulle göra henne så mycket yngre och vackrare och att därför frestelsen att återvända till det gamla syndalifvet och eländet skulle bli så mycket större; därför borde hon hellre önska sig en ny klänning. »Jag tror också», menade hon, »att syster föreståndarinnan har rätt. Hvem vet hvad jag kunde få för tankar i mitt hufvud, ifall jag fick hela mun full med tänder och blef vacker och ung på nytt. Jag vill därför be så mycket att få en klänning i stället». Hon fick sin klänning och är ännu i denna dag utan tänder och befriad från frestelsen att bege sig ut på äfventyr. Hon hoppas få stanna hela sitt lif i anstalten och jag hoppas det ock.»

Syster Arendt slutar med följande behjärtansvärda ord:

»Genom anställande af en kyinnlig polisassistent i hvarje större stad skulle otvifvelaktigt många varelser räddas från säker undergång. Staden och staten skulle härigenom ej åsamkas någon större utgift; tvärtom, genom att i tid dra försorg om de vilse-gånga och förolyckade skulle stora summor inbesparas af underhållet af hospital och fängelser. För de kvinnor, hvilkas hjärtan ömma för sina olyckliga medsystrar, öppnas genom detta kall ett vidsträckt arbetsfält, och om det än är förbundet med stora ansträngingar och kräfver stora offer, så skänker det en djup inre tillfredsställelse, hvilken bäst uttryckes med Herders ord:

»Att finna en skön människosjäl är en vinning; skönare är att behålla den, skönast och svårast att rädda en, som redan var förlorad.»

* ——— *

»M:me de Staëls roman»

M:me de Staëls roman, det af den engelska förf. *Francis Gribble* nyligen på svenska utkomna arbetet, är hvarken en roman af henne eller en diktad roman om henne. Ofta nog har hennes lif lämnat stoff

till sådana. I sina båda mest kända romaner, »Delphine» och »Corinne», har hon själf frikostigt öst ur denna källa, och i en tredje, ännu berömdare, »Adolphe», har Benjamin Constant tämligen genomskinligt skildrat deras gemensamma kärlekssaga. Den bok, vi här ha framför oss, är hennes lifs verkliga roman. Den är eller vill åtminstone vara en teckning af *M:me de Staël* som *kvinn*a långt mera än en värdesättning af den berömda författarinnan. I denna senare egenskap har hon i vidlyftiga biografier tillräckligt ofta kommenterats, och förf. anser tiden vara inne att med stöd af nu först tillgängliga dokument granska hennes intima lif. Utan författad fördom går han alltså till verket i den lofvärda afsikten att gifva en fullt verklighetstrogen bild af den märkliga kvinnan, som i nittonde århundradets början gjorde så mycket väsen af sig.

Och ingenting är lättare än att klyfva i sär en så utprägladt dualistisk personlighet som *M:me de Staëls*: å ena sidan den snillrika skriftställarinnan med den manliga läggningen — å den andra den fåfånga, dåraktigt lyckotörstande kvinnan. Men det är den senare, som blir lidande därpå. Ovillkorligen frågar man sig, om det icke hade varit bättre att lämna *denna* kvar i diktens försonande eller åtminstone mjukt förtonande dager. Sedd i den hårda belysningen af författarens forskande strålkastare, ter sig denna kvinnogestalt så föga till sin fördel, att han själf icke kan neka sig en satirisk glimt i ögat, då han skildrar sin »hjältinnas» äventyrliga lif och bisarra väsen. Och dock gör förf. ett ärligt försök att förklara detta senare. Utgående från hennes anteceden-
tia, »hennes uppfostran i en salong», och slutligen hennes giftermål, visar han de faktorer, som böra tagas med i beräkningen vid bedömandet af *M:me de Staëls* karaktär. Angående arten af den skamliga handel, som i flera år bedrefs om den rika arftagerskan af den henne så underlägsne man, hvilkens namn hon skulle komma att odödliggöra, få vi den intimaste kännedom i Schücks för något år sedan utkomna äktenskapshistoria i bref, »*M.* och *M:me de Staël*». Att detta, på hennes afgudade fars uttryckliga önskan, utan böjelse å hennes sida ingångna äktenskap haft ett djupt ingripande inflytande af menligaste art på den unga Germaine Necker, påvisar förf. genom att anföra åtskilliga vid samma tidpunkt i hennes skrifter tillkomna utbrott af smärta.

»De ha bestulit mig på min framtid. Lyckan att älska är mig för alltid förnekad . . . Jag måste försöka bedöfva mig: Jag måste låta mig ryckas med af lifvets hvirfvel . . . Jag låter ström-

men taga mig.» Allt detta har den gryende författarinnan lagt i munnen på en af sina romanhjältinnor, försatt i en med hennes egen alldeles liknande situation. Men denna förtviflan är för äkta att vara diktad, hon har själf känt den. Genom hela hennes jäktande lif, då hon visserligen icke nekade sig oupphörliga försök att finna en stulen kärlekslycka, tycker man sig tydligt förnimma samma ledmotiv: Jag måste bedöfva mig, jag måste lefva midt uppe i lifvets hvirvel, jag låter strömmen taga mig! Det fanns ingen rastlösare, lifigare, pratsammare varelse än hon; i hennes närhet kände man sig som midt i en hvirvelvind. Hon saknar det, som kunde göra henne lycklig: »en *stilla*, harmonisk själssfär», hade Rahel Varnhagen anmärkt om henne vid deras möte i Berlin. Och riktigt hade hon därmed angifvit hennes största karaktärsbrist: bristen på inåtvändhet.

Genom att taga ofvan citerade ord af Neckers dotter till utgångspunkt vid ett försök att åtminstone göra henne rättvisa, skall man komma att se henne i en mildare dager. För att försvara en kvinna, som bytte om älskare nära nog lika ofta som hon bytte om vistelseort och för hvilken själfbehärskning var en lika okärd dygd som trohet, skulle det behövas ingen mindre advokat än M:me de Staëls egen talföra tunga. Och hon skulle utan tvifvel ha framgång såsom alltid. »Eftersom . . . mitt olycksaliga namn är mera fruktansvärdt än min person», skrifver hon vid ett tillfälle, »skulle det vara bäst, att jag kom . . . och visade denna person, som nästan alltid gjort sig tåld.» Det ligger till och med en för henne ovanlig blygsamhet i detta påstående. Hon var icke i sitt personliga uppträdande uteslutande »en filosof i kjortlar», som malicen kallade henne; hon var »en lefvande kvinna» med en ovanlig förmåga, icke blott att blända med sina stora snillegåfvor, utan ock att eröfra dem hon kom i beröring med. Så länge man stod under hennes inflytande, var man hennes fånge.

Det är denna hennes dominerande förmåga, som så bjärt kommer till synes i hennes mångåriga »liaison» med Benjamin Constant, åt hvilken förf. ägnar ett icke ringa antal sidor i sin bok. »*Sola inconstantia constans*» (endast beständig i obeständigheten), denne mans på skämt antagna valspråk, passar fruktansvärdt väl in på detta rö för vinden eller rättare i M:me de Staëls starka hand. Hela denna kärlekshistoria framstår emellertid i tämligen ensidig belysning, enär det material förf. haft till sitt förfogande, nästan uteslutande utgöres af älskarens utgjutelser i bref och täta utdrag

ur hans *Journal intime* samt därjämte af en del bref från hans mot M:me de Staël afvoigt stämde kusin, Rosalie Constant; M:me de Staëls bref, om de ännu finnas i behåll, ha icke varit tillgängliga i sin helhet, det är endast några fragment af hennes brevväxling, som blifvit tryckta. Men i rättvisans namn hade det varit nödvändigt att se saken äfven ur hennes synpunkt. Ett af hennes känsloutbrott med anledning af deras brutna förhållande har i alla händelser bevarats. »Benjamin», skrifver hon, »ni har förstört mitt lif! Under tio år har icke en dag förgått utan kval för er skull. Hvad jag älskade er! Låt oss lämna allt detta å sido, eftersom det är så bittert, — och ändå skall jag aldrig kunna förlåta er, eftersom jag aldrig upphört att lida . . . Vårt lif är likt ett hus, byggdt på sanden och fullt af trötthet, — endast sorgen består.»

Synbarligen vore kvalen icke ensamt på älskarens sida. Båda visste, att »de hvarken kunde vara lyckliga tillsammans eller skilda åt», därför afslog M:me de Staël det tvungna giftermålsanbud, Constant gjorde henne efter hennes skilsmässa från M. de Staël. Men det hindrade icke, att hon ställde till stormiga uppträden, när hon fick veta, att han tänkte öfvergifva henne.

Återigen frågar man sig: var det mödan värdt »att raka i askan» — för att begagna ett af bokens uttryck — efter en så länge sedan slocknad glöd? Hvilket begrepp ger oss slammet om det vulkaniska utbrottet? Lika ofullständigt blir ju oftast det intryck några gulnade papper kunna skänka om mänskliga lidelsers makt i lefvande människohjärtan.

»Kärleken är kvinnornas hela lifshistoria, den är endast en episod i männens lif.» Med detta sitt bekanta yttrande ställer M:me de Staël sig själf bland männen, eftersom hela hennes lif var en kedja af kärleksepisoder. Hvilken i ordningen »episoden Constant» var, torde vara svårt att afgöra. Den blef icke den sista, men den var kanske den enda, som under andra betingelser kunde ha blifvit hennes lifshistoria.

M:me de Staël, som var bittert medveten om att hennes lysande begåfning stod i vägen för hennes lycka som kvinna, trodde sig i vederlag ha rätt att ostraffadt följa samma lagar som männen i alla tider ha följt. Om samhällets dom icke alldeles förkrossade henne, berodde det på flera omständigheter.

Dels var moralen vid den tiden ovanligt tånjbar på det erotiska området, dels hade M:me de Staël ett i hög grad »robust

samvete», och slutligen tog man henne knappast på allvar. »Till M:me de Staëls heder bedyrar jag, att jag aldrig riktigt vetat hvilket kön hon tillhörde», skämtar en af hennes samtida.

Men för visso måste ett frågetecken sättas efter följande förf:s försök att rentvå henne: »Betraktar man hennes uppförande utan hänsyn till bevekelsegrunderna, är det en lättsinnig kvinnas, men *bevekelsegrunderna adla det (?)* M:me de Staël menade väl och ansåg sig själf vara i sin fulla rätt. Hennes mål var icke blott att vinna lycka själf, utan också att skänka andra lycka.»

* * *

Det är en icke endast i inre utan äfven i yttre måtto upprörd och i hög grad växlingsrik lefnad Francis Gribble har att förtälja. Och han gör det på ett underhållande sätt med en viss kärf, brittisk humor. Med nöje följer man skildringen af den ryktbara författarinnans olika miljö: i Paris under Neckers glanstid och under den jäsande revolutionstiden, på Coppet i Schweiz under landsflyktens bittra dagar och på de många resorna till England, Tyskland, Italien, Sverige, alla lika många triumftåg i de olika ländernas litterära kretsar. Öfverallt kunde hon smickra sig med att väcka ett ofantligt uppseende, ehuru man lika ofta tog anstöt af hennes hejdlösa pratsjuka. »Hon talar folianter», utbrast lord Byron; Schiller var utmattad och Goethe drog en lättnadens suck, när hon lämnade Weimar. För att undgå de franska myndigheterna, som på Napoleons befallning öfverallt nekade henne pass, gjorde hon sin berömda Englandsfärd öfver Österrike och Ryssland, där »la grande armée» var hack i häl efter henne och kom så till Stockholm, där hon dröjde i åtta månader. Hon skref där sin *Dix années d'exil*, medan hon med glädje iakttog tecknen till Napoleons snara fall. Om orsaken till och utvecklingen af den oförsonliga antagonismen mellan seklets öfverman och »öfverkvinna» vore mycket att säga. Vi inskränka oss till att påpeka hurusom fröet därtill sannolikt låg i bådas gränslösa fåfänga. Båda ville ensamma vara världens samtalsämne. Napoleon hade betvungit en värld och kunde icke finna sig i en ensam kvinnas trots. Medan han ännu stod på höjdpunkten af sin makt hade M:me de Staël djärfts kalla honom »den korsikanske uppkomlingen». För det ordet och för hennes berömda bok *De l'Allemagne* — hvilken icke var *fransk* till sin anda — hade despoten

förvisat henne från det enda land och den enda stad i världen, dit hon längtade. Efter hans fall kom hon äntligen tillbaka dit för att dö, medan hennes fiende måste dö i landsflykt.

»Hon skrifver bättre än hon talar», utlät sig en gång en af hennes samtida. Det är också hennes samtids måttstock man måste begagna vid uppskattningen af hennes litterära alsters värde. Om eftervärlden numera sällan blåser dammet från hennes skrifter, blefvo de i stället så mycket mera uppmärksammade vid tiden för sitt framträdande. Den kvinna, som var nog modig att trotsa icke endast den offentliga meningen, utan äfven allhärskaren Napoleon, kom hela Europa att lyssna till hennes röst och hennes böcker lästes och kommenterades af enhvar med förtjusning eller med reservation. Till jämförelse med hennes erbjuder sig alltjämt knappast mer än ett kvinnligt författarenamn med samma universella rykte — George Sands. Francis Gribble, som ju icke tagit till egentlig uppgift att granska *skriftställarinnan*, gör det likväl under lefnadsteckningens gång på ett i min tanke delvis alltför ringaktande sätt. Då han icke tyckes vilja tillerkänna henne något värde hvarken som politiker, metafysiker eller romanförfattarinna, synes han ha utgått från nutidens litterära synpunkt. Men hur lätt räknade äro icke de af gångna tiders författare, som bestå inför det profvet? Man må ha hvilka tankar man vill om hennes politiska och filosofiska åsikter, men jämnställd med samtida skönlitterära förmågor, håller hon i alla fall måttet, och hon är hufvudet högre än sina bref- eller memoarskrifvande landsmaninnor.

Djärf och trots allt storslagen i linjerna, som en Rodin'sk gestalt ur blocket, står M:me de Staël som helhet fram ur det förflytna. Men det är som bidade hon städse sin frigörelse ur det vidlådande blocket. Aldrig förmådde hon fullt växa fram ur dess kantigheter, och det var dessa tillika med åtskilliga tidsförhållanden, som ådrogo henne hat från många håll och det i hennes ögon värsta af allt — åtlöje.

M:me de Staëls roman låter henne kanske icke komma fullt till sin rätt, och den lider här och där af en viss ensidighet samt en del upprepningar, men den erbjuder i alla händelser mycket af intresse för den, som önskar göra närmare bekantskap med »drottningen» på Coppet. Måhända skola många mena, att hon icke är någon bekantskap värd att göra. Må vara! Hon är

ett mångenstädes öfverkorsadt, nedfläckadt, sönderrifvet mänskligt dokument, men det *var* dock större tilltaget än de flesta. Äfven däri finner man en och annan sublim rad, hvaraf något är att lära.

Sigrid Platen.

— * —

Knyppeindustrien i Flandern.

(Från förf. danska manuskript.)

Knappast någonstädes i Europa arbetar bonden så hårdt och under så ogynnsamma villkor som i Flandern. Klimatet är sträft och jorden i allmänhet ofruktbar. Men det är icke naturen, utan människan och af människor skrifna lagar, som äro den flamske bondens värsta fiender. Det är mänskliga lagar som genom att ställa jorden under privat egendomsrätt, möjliggjort ett sakernas tillstånd, enligt hvilket genomsnittsvärdet af en hektar jord är omkring 6,000 francs medan arrendatorn får betala 150 till 300 fr. pr hektar. Och det är tydligt att med sådana jordpriser har småbrukaren alls icke råd till att *köpa* jorden. Denna äges af storkapitalister i en sådan utsträckning, att omkring 90 % af jordbrukarne i de två flamska provinserna äro arrendatorer. När här till kommer, att befolkningens stora täthet har alstrat en sådan hunger efter jord, att det alltid står att få arrendatorer till t. o. m. den magraste flygsandsjord, så är det lätt att inse att bönderna måste nöja sig med att sitta på sina arrenden med årlig uppsägning.

Följaktligen utföres det så att säga ingen varaktig jordförbättring som t. ex. mörkling och utdikning. Vattnet står högt öfver stora sträckor af Flandern hela vintern, och t. o. m., om sommaren är jorden sur och kall af det myckna vattnet, dimman stiger om kvällarna från sumptrakterna, och febern härjar bondens hem.

Men trots detta har den flamske bondens outtröttliga möda lyckats förvandla detta land till en trädgård. Hvad som i vår lyckligare nord upplysning, Kooperation och litet förmånligare jordförhållanden om än långsamt håller på att frambringa, det har i Flandern småbrukarnas förnöjsamhet, talrikhet och flit uträttat genom generationers slit och sträfvan. Men det som återstår,

när arrende och skatter äro betalade, är icke nog att svältföda en familj på. Skola familjens många munnar öfverhufvud kunna mättas, så måste alla arbeta så godt som från vaggan till grafven.

Det är därför vi än i dag finna så många kvinnor i Flandern sysselsatta med knyppling, i trots af den usla lön de erhålla. Förr i tiden var det långt flere, men lönen har sjunkit till den grad, att kvinnorna öfvergifva knyppeldynan, så snart de finna en annan industri, genom hvilken de kunna förtjäna ett par centimer mera om dagen. Mycket mer kan det icke bli, ty de kunna icke förtjäna nämnvärdt mera än de kvinnor, som ha ägnat sig åt jordbruksarbete, och detta är mycket litet betaldt, emedan arbete som själfständig jordbrukare är så litet lönande. Om blott jordbrukaren fick behålla något af sitt arbetes frukter, så skulle han icke arbeta åt andra för mindre, än han själf kunde förtjäna, och då skulle jordbruksarbetarnes lön naturligtvis vara högre. Men när en fullvuxen kvinna icke kan förtjäna mer än 84 centimer om dagen utan mat, så kan hon icke heller förtjäna mycket mera i någon annan hemindustri, emedan kvinnorna, om lönen i en sådan industri vore högre, skulle öfvergifva jordbruksarbetet för hemslöjden.

Det är därför icke att undra på, att största delen af de knypplande kvinnorna icke äro i stånd att förtjäna mer än mellan 50 centimer och 1 franc om dagen. Men drar man på grund häraf den slutsatsen, att industrien är ur stånd att betala en anständig lön, så skjuter man öfver målet. Ty man måste beständigt fasthålla det själfklara erfarenhetsrönet, att ingen hemslöjd kan betala stort mer, än den lön jordbruksarbetaren förtjänar.

I verkligheten är det också långt mera de usla sociala förhållandena än bristande vitalitet i knyppelindustrien, som har förorsakat denna industris förfall och kommit antalet knyppleskor i Flandern att från 1875 sjunka från c:a 150,000 till c:a 47,000.

Knyppelindustrien inbringar årligen c:a 50 millioner francs till Belgien. Men det är icke de fattiga arbetarne, som inhösta pengarna och ej heller alltid de stora fabrikanterna i Bryssel. Det är här som öfverallt, där olyckliga sociala förhållanden skapat usla arbetsförhållanden, att en stor del af arbetsförtjänsten går i fickan på människor, som icke lämna en tillräcklig motprestation för densamma. Först är det jordägarne, som få värdet af sina besittningar förökadt genom hvar arbetare, som blir

kvar på landet och måste afleverera sitt arbetes frukt för rätten att få lefva där. Det är ju härigenom det uppstått sociala förhållanden, som möjliggöra arbetarnes totala utplundrande.

Ty när de arbetande klasserna lefva i armod och uselhet, kommer det att fattas dem både företagsamhet, intelligens och kapital för att införa sådana förbättringar i produktionssättet, som kunna — åtminstone för en tid — hjälpa dem att uppnå ett drägligt utbyte för sin sträfvan. Förhållandet blir då också, att hvar knypplerska arbetar för sig, utan att den minsta samverkan äger rum. Fabrikanterna bo nästan alla i Bryssel och aflämna sina beställningar tillika med mönstret, hvilket levereras af parisiska tecknare, till kommissionärer, som till ett antal af c:a 800 bo här och där i landsortsstäderna. Dessa kommissionärer — mycket ofta kvinnor — utgöra ett oundvikligt led i produktionen, ända tills deras verksamhet öfvertages af andelsföreningar, styrda af arbeterskorna själfva, men de utgöra en mellanhand, som både fabrikanter och arbeterskor skulle vinna på att vara fria ifrån. Det händer ej blott ofta nog, att de stjäla de dyrbara mönster, som fabrikanten låtit teckna i Paris, det är heller icke sällsynt att de skaffa sig underrättelse om fabrikanstens kunder och tråda i direkt förbindelse med dem, och det är få bland dem, som icke systematiskt utplundra sina arbeterskor.

Då kommissionären har mottagit beställningen och mönstret, åligger det honom att sörja för den öfriga delen af produktionen. Han förser knypplerskorna med tråd — på deras bekostnad och till dubbelt pris; han mottager de färdiga spetsarna och betalar det aftalade priset minus afdrag för dåligt arbete, och han aflevererar åter hela beställningen till fabrikanten. Nu är priset på garn sällan högt, det begagnas mest bomullsgarn, och t. o. m. till finare varor kostar linnegarnet endast 22 fres pr kilo. Men det tillverkas dock emellanåt spetsar, i hvilka garnet har ett värde af 1,000 à 10,000 fres pundet.

Kommissionären har ännu ett medel att plundra sina fattiga arbeterskor. I de flesta socknar är trucksystemet ännu i full gång, och i stället för kontanter får arbeterskan blott några dåliga varor till högt pris. Det finns t. o. m. exempel på att knypplerskan har fått betala 2,90 fres för en meter tyg, som hon kunnat köpa i andra bodar för 90 centimeter. Men hon häftar beständigt i skuld till kommissionären, och dessutom skulle denne icke gifva henne något arbete, om hon icke köpte sina varor i

hans affär, och en lag, som ålägger kommissionären att betala kontant för utfördt arbete, har blott haft till följd, att arbeterskan mottager beloppet på kontoret för att ögonblickligen aflevera det i boden som afdrag på sin skuld.

Så är det ju klosterscholorna, där unga flickor inläras till knypplerskor. Men de fromma systrarna tyckas förstå sin sak nästan lika väl som de världsliga kommissionärerna och betala icke ens så mycket som de. »Ja, men det är för att vi icke vilja tillverka annat än fina saker, och de betala sig icke så väl», säga nunnorna. Det är möjligt, men det förklarar icke hur det kommer sig, att de goda systrarna ha en ren förtjänst af 100 frcs på hvar och en af sina elever.

Kan man undra på att arbeterskorna anse sig lyckliga, om de kunna förtjäna 1 fr. om dagen? Det är naturligtvis en hel del, som förtjänar något mer, ända till den svindlande summan af 1.50, men det är långt flere, som nöja sig med mindre, och det är kanske icke pessimistiskt att säga, att nu för tiden öfverstiger genomsnittsinkomsten icke 3 frcs pr vecka för en duglig och flitig knypplerska. För denna summa måste hon sitta öfver knyppeldynan från tidigt på morgonen till sent på kvällen. När mörkret faller på, tändes lampan, och en vattenkaraffin ställes fram för denna för att samla ljusstrålarna på arbetet. Om sommaren går det ändå an, då sitter man utanför sin dörr och slickar solsken, medan pinnarna flyttas med taskspelaraktig snabbhet, men de långa vinterdagarna i de små dåligt ventilerade rummen taga på hälsan, i synnerhet hos de unga flickorna på 8 till 14 år, som också måste arbeta dagen i ända. Om familjen bor på landet, slipper ändå någon frisk luft in till dem, men i många af de flamska städerna äro förhållandena rent ut förfärliga. I städer som till ex. Thourout födas årligen 800 barn, men blott 400 upplefva sin första nattvardsgång (vid omkring 12 års ålder). De andra 400 dö, dräpta af allt det elände, som privat egendomsrätt till jord har skapat.

När husmodern måste arbeta sina 12—14 timmar vid knyppeldynan, hur skall hon då få tid att sköta sitt hem? Där är visserligen icke mycket att sköta, ty matsedeln utgöres med nästan osviklig regelbundenhet af potatis och cikoriakaffe med mjukt eller hårdt bröd, beroende på familjens välstånd, och den fattiga stugan är snart städad. Arbete kostar det dock alltsammans, i synnerhet om det är många barn, som det nästan alltid är.

Där antalet barn öfverstiger dussinet, finns det emellertid i regeln en halfvuxen flicka, som kan öfvertaga hushållet, medan hon tillbringar resten af dagen med att knyppla, och om vintern får husfadern utföra arbetet. Om sommaren har han icke tid, då är han antingen sysselsatt på byggnadsställningarna i Bryssel, eller också har han rest ned till Frankrike för att genom arbete på de franska roffälten söka förtjäna det bröd, som är honom förnekadt i hans eget land. Men när vintern kommer, har ingen användning för honom utom mor, och då kan han påtaga sig hennes arbete i hemmet, så att hon icke blir hindrad från knypplingen.

Knyppelindustrien hör knappast till de industrier, som ha någon stor framtid. Den handgjorda spetsen kan icke framställas till ett pris, som tillåter den att konkurrera med de maskinjorda varorna, och arbetslönen sjunker beständigt. Det är emellertid icke minsta tvifvel om, att under bättre sociala betingelser skulle andelssystemet hafva varit i stånd att befria arbetarne från de blodsugande kommissionärerna, och en betydligt större del af arbetsförtjänsten skulle ha stannat kvar i arbeterskans egen ficka. Det får emellertid ej förbises, att i längden skulle den sålunda vunna fördelen blifva omsatt i ökadt arrende för jord. Redan nu är det ju så, att öfverallt hvarest en hemslöjd fått fotfäste hos folket, stiger arrendet, emedan ett större antal människor stannar kvar på landet och konkurrerar om tillgång till jorden.

Det finns öfver hufvud taget endast ett medel att skydda arbetaren mot utsugning, och det är beskattning af grundvärdena.

Erik Giskov.

Från ett Settlement i Londons East End.

I Bethnal Green's distrikt i East End af London, vid en liten, till sitt yttre obetydlig gata, hvars namn är »Old Nichol Street», ligger ett af Londons många settlement. Detta har som skyddshelgon och som symbolisk »upp-till-strids»-tanke valt St Hilda, henne som forntiden prisade som strids gudinna och medeltiden upphöjde till helgon.

Old Nichol Street var för 20 år sedan ansedd som Londons värsta gata. Den var då kantad af små låga träruckel, hvilkas

inre mysterier aldrig någon rättvisans tjänare vågat undersöka. Den var tjufvars och mördares utkorade Eldorado.

Nu äro dessa trähus borta och i deras ställe äro uppresta stora, praktiska kasernbyggnader, »dwellings», där visserligen tusentals människor bo, men dessa tusenden äro dock alla upptecknade såsom medborgare i »De stora förenade konungarikena».

Old Nichol Street's utvecklingshistoria är förbunden med namnet af en ung begåfvad präst, som älskade människorna och i synnerhet de försummade, bortglömda folkskarorna i East End af London. Han kom dit och bröt isen och vann deras sympati och förtroende. Han gick till dem i deras hem, talade till dem på gatorna, försökte förbättra deras vilda lefverne och afhålla dem från deras nattliga orgier på de offentliga lokalerna.

Han uppmanade dem att komma till hans kyrka och han lyckades i sina bemödanden, ty allt tätare blefvo raderna af åhörare och allt oftare önskade dessa samla sig till själfransakan i ett heligt tempel.

Och »Father Jay», ty så kallade de honom, undervisade och lärde själf och talade ord, som ingen kunde undgå att höra och förstå, ord som måste tränga äfven till de förstockades hjärtan och där finna en resonansbotten och en jördmån att verka i. Ännu i dag finner man »Father Jay's» kyrka på samma plats och honom själf aldrig sysslöslös i samma verkningskrets. Om möjligt är han nu än mer älskad och vördad af alla och hans predikningar äro alltjämt lika oförglömmeliga, antingen han talar till sin församling i dess helhet, till männen i deras logishus eller till kvinnorna vid »mödrarnas möte».

Ett af dessa stora hus, som ligger vid Old Nichol Street, upptages sedan år 1888 af S:t Hilda's Settlement för kvinnor, ett settlement, som står i förening med ett kvinnligt college i Cheltenham. S:t Hilda's settlement är ett af de äldsta i London, ty denna gren af filantropin är ju jämförelsevis ny. Den har dock bevisat sig vara af ett så välgörande inflytande, att nu existera ett ofantligt stort antal både kvinnliga och manliga dylika, som man skulle kunna kalla det, klubbar för personer med filantropiska intressen.

Settlement betyder ju i ordagrann öfversättning *nybygge*, och ordet är egentligen mycket förklarande, ty hit till den »vilda östern» flyttade en hel del människoälskande personer, som önskade göra något för de hjälpbehöfvande och lindra nöden i fattigdomens

och eländets boningar. För att lefva mer skyddade slogo de sig först tillsammans och bodde gemensamt i några rum, till dess »familjemedlemmarnas» antal ökades i så hög grad, att rummen måste utvidgas till en våning och slutligen våningen till ett helt hus.

Under den första tiden arbetade hvar medlem fullkomligt själfständigt. Nu ordnas deras arbete af förestånderskan, som är chefen för settlementet, hvilket i sin ordning antingen är grundadt efter sociala eller kyrkliga principer. S:t Hilda hör till ett af de mera socialt arbetande. 14 eller 15 aktiva medlemmar, boende i huset, kunna antagas. Dessa äro alla fullt upptagna fem dagar i veckan, den sjätte dagen är ämnad till hvila och rekreation.

Sysselsättningarna äro olika och mångahanda. Somligas arbete består i att gå omkring med pensionerna till gammalt orkeslöst folk, andras i att ordna med skollofskolonierna och se, hur mycket hvar familjeförsörjare kan ha råd att betala för sina barns sommarnöjen. Några medlemmar äro invalda i styrelser för sjukhus, församlingshem och barmhärtighetsinrättningar, och många af dem arbeta för C. O. S.' (Charity Organisation Society) räkning. Somliga ha sina klubbar för gossar och flickor att sköta om. Dessa klubbar sammanträda ungefär fyra gånger i veckan, och om söndagarna hållas bibelförklaringar i söndagsskolorna. I flickornas klubb ges undervisning i sång, klädsömnad, konstsoömnad, gymnastik efter musik, målning, läderarbeten och ibland föreläses öfver intressanta ämnen. Nu senast fingo flickorna deltaga i lektioner öfver späda barns vård, hvilka lärdomar nog kunna blifva till stor hjälp för dem vid deras omsorger om sina små bröder och systrar.

Gossarna få lektioner i ritning, slöjd och snickeriarbeten och på klubbafnarna leker man och spelar en hel del olika spel. Särskildt är »Bagatell», ett slags billjard, deras stora förtjusning.

För öfrigt få medlemmarna gemensamt vara värdinnor vid alla de bjudningar och »parties», som gå af stapeln i S:t Hilda.

Förestånderskan, eller lady-warden, för de kvinnliga settlementen ombesörjer allt. Hon arrangerar och fördelar arbetet för alla medlemmarna, har högsta öfverinseendet öfver alla klubbar och aftonunderhållningar samt är dessutom själf upptagen hela förmiddagarna för C. O. S.' och den frivilliga fattigvårdens räkning.

Lady-warden i S:t Hilda, miss Bruce, har sedan 18 år tillbaka varit förestånderska för detta settlement, och med aldrig svikande energi har hon nedlagt alla sina krafter i människokärlekens tjänst.

Också har hon blifvit så omistlig att, då hon för några månader sedan företog en utrikes resa, väckte detta en riktig uppståndelse. De gamla pensionärerna skakade fundersamt sina gråa hufvuden och undrade: »Hur skall det gå med oss under de veckorna hon är borta!»

* * *

Såsom en sann optimist, som bygger sina förhoppningar efter det första intrycket, började jag min lärotid i S:t Hilda's Settlement. Jag skulle nu tillsammans med flera andra af S:t Hilda's medlemmar ha min verksamhet sex till sju timmar dagligen förlagd till Charity Organization Society's (C. O. S.) kontor. Här finner en nybörjare en nyttig öfning för hvilken sysselsättning på filantropins område, som han eller hon sedermera vill ägna sig åt.

Den kända författarinnan Octavia Hill skrifer för omkring 25 år sedan i sin bok om »Fattig och rik» följande: »Gif gärna, gif frikostigt, gif af hjärtat, men — gif förståndigt.»

För att kunna följa denna hennes uppmaning, för att dessa ord verkligen skulle kunna taga ut sin rätt, fordrades samarbete och bildandet af filantropiska inrättningar, samt en sammanslutning af de krafter, som voro villiga att verka för höjandet af de fattigas ställning. Nödvändighetens makt tilltvang sig också en centralisation af »arbetet för nästan», och så bildades välgörenhetsföreningen C. O. S., som har sina kontor förlagda i alla delar af London.

De krafter, som förut arbetade i välgörenhetens tjänst, okunniga om hvarandra och ibland såsom motståndare till hvarandras metoder, har C. O. S sammanfört till ett arbetande helt, som systematiskt utöfvar sin verksamhet.

På förbundets sammankomster träffas ställföreträdare för de olika välgörenhetsföreningarna. Här samtala de om gemensamma angelägenheter, meddela hvarandra sina erfarenheter och fatta tillsammans beslut. Till C. O. S. kontor få hjälpbehöfvande insända sin anhållan om penningeunderstöd och pensioner. Dessa papper skola vara åtföljda af fullständig redogörelse för personens lif och lefnadsförhållande, hvars sanning bör vara bevitnad af tillförlitlig person. Och visserligen kunde dessa biografier gifva romanförfattare stoff till lika intressanta som uppskakande lifsbilder!

För öfrigt har den stora allmänheten till stor del C. O. S. att tacka för sina fria bibliotek, folkbad, skollofskolonier, parkanläggningar och dylika framåtskridandets tecken.

Sin önskan, att kunna gifva medlemmar, som arbeta för C. O. S. räkning en teoretisk och systematisk utbildning, såg S:t Hilda's Settlement uppfyllas, då år 1903 skolan för »Samhällslära och nationalekonomi» öppnades. Läroverkets ändamål är att förena ett praktiskt arbete i olika samhällsgrenar med ett vetenskapligt studium af principerna för social verksamhet och metoden vid dess utöfning. Den tid jag deltog i dessa kurser, gaf läroverket sina lärjungar tillfälle att åhöra föreläsningar öfver ämnen sådana som: »Industri och socialt lif», »Fattigvården i Frankrike», »London och Londonbon» m. m. Kursen fordrade dessutom kunskaper i ett bestämdt mått litteratur i samhällslära. Under öfverinseende af våra lärare hade vi också rikligt tillfälle att tillämpa de inhämtade teorierna i praktiken.

Vid den hvar vecka återkommande utdelningen af pensioner till orkeslöst folk, eller då man skickades af »the warden» för att utbetala lönen till de arbetslösas hustrur, lyckades man blifva förtrogen med East End-bornas familjeförhållanden.

Jag minns första gången, jag skulle gå ut i sådana ärenden, hade jag fått en lång lista med en oändlig massa namn på personer, gator och stadsdelar. Efter några råd och fingervisningar fick jag tillsägelse att studera kartan och efter väl utfördt värf åter vara hemma till lunch!

Jag stod så länge framför den i hallen upphängda planritningen öfver »Bethnal Green», tills jag tyckte den var outplånligt inristad i mitt minne. Men väl utkommen på gatan, tycks en allmän förbistring ha uppstått mellan hjärnsubstansens vindlar och svängar och East End-grändernas krokar och vridningar, ty omöjligt att hitta hvarken fram eller tillbaka. Alltså bäst att läsa på hvarenda husknut, några skulle väl alltid vara den rätta. Jag gick den stora »Bethnal Green Road» rakt upp, noggrant studerande hvar tvärgatas namnplåt.

Ett bedöfvande larm rädde på gatan; fruktförsäljarna öfverbjodo hvarandra i att omtala sina varors förträfflighet, lukten af härsknen stekt fisk slog en i ansiktet, och här och hvar hade någon nyhetsmakare eller berusad ådragit sig en folksamling. Men en iakttagare blir genast slagen af den solidaritetskänsla, som tycks råda människorna emellan här ute. Alla veta, att ingen har något att missunna sin nästa. Hur försiktigt lyfta icke busskonduktörerna ned sina små minsta passagerare på trottoaren, utan att någonsin tänka på att lämna den öfvergifna kvar ute i gatans

himmel. Fyraåringar leda tvååringar så aktsamt och förståndigt, och beredvilligt lämna kuskarna plats åt springpojkar, så länge deras väg är gemensam.

Men för mig var i dag ingalunda tid till några betraktelser. Jag hade plötsligt fått syn på ett namn, som lät så treffligt bekant. Mycket riktigt, det var »Ryska Gränden, Quinn Square», där en af de hustrur skulle bo, som hade att utfordra en del af den lön, hennes man skickat från Roeding, där han lyckats få arbete.

»Quinn Square» är en enorm kasernbyggnad, hvarest miss Bruce berättat mig, att tusen familjer ha sitt hem. Den gaf också intryck af en myllrande bikupa, dock ingalunda med den ordning och snygghet, som äro utmärkande för vanliga bisamhällen.

Fem trappor upp fann jag det sökta numret på dörren, och efter ett slag på klinkan kom hustrun själf och öppnade. Hon föreföll såsom en duglig och präktig människa, hade utanför rummet en liten »fönsterträdgård» och inomhus snyggt och treffligt. I ena hörnet låg »baby» i vaggan och sof, och på min fråga, hvar hon hade de öfriga barnen, svarade hon: »Dem har jag skickat ut till 'Victoria Park' för att leka, där få de åtminstone någon uppfattning om hvad gröna träd och en gräsmatta vill säga».

Min nästa mission gällde att aflämna fem shillings som veckopening åt en gammal gubbe mr Smith, hvars hus jag lätt fann efter de anvisningar, jag fått i »Quinn Square». Han stod i dörren och rökte sin pipa, när jag kom dit, och med ett vänligt: »Fröken ämnar sig bestämmt till 'Murgrönsstugan'»? bad han mig stiga in, och en enda sådan liten kvist sträfvade verkligen ensam och allena upp på hans husvägg.

En annan synnerligen intressant verksamhet, som »the warden» i S:t Hilda kan tilldela sina underlydande, är en sysselsättning vid väf- eller syskolor, slöjds-kolor och arbetsstugor för ofärdiga barn. Ifrån sina hem, som nog i de flesta fall ej göra skäl för att kallas så, få dessa små krymplingar dagligen komma till sin skola. Sysselsatta här på lämpligaste sätt lära de sig snart inse, att äfven för dem finns det möjlighet att göra någon nytta här i världen. Man kan riktigt se, hur efter någon tid uttrycket i deras ansikte föryngras, de blifva gladare och frispråkigare, och »fädernas missgärningar» synas ha förlorat sin makt öfver deras unga sinnen.

Dessa barn koncentrera också hela sitt intresse på sina sys-

selsättningar, och resultaten af deras arbete visa sig äfven rätt betydligt öfverstiga vanliga flickors och gossars.

En af S:t Hilda's forna medlemmar, miss Clärck, har bildat liksom ett litet »settlement» för sig. Hon har nämligen hyrt ett rum i en sådan där kasernbyggnad, och nu bor hon ensam vägg om vägg med de fattigaste i »Hoxton», så heter den stadsdelen där hon slagit sig ned, och enligt hvad en präst en gång berättade mig, hyser hvart hus minst sju tjufvar och tre mördare om året.

I detta »diggings», som hon så lustigt benämnde sitt lilla bo, såg miss Bruce mycket gärna att jag tillbragte så många och långa stunder, som jag gjorde. Där fick jag nämligen se det genuina folklifvet och det säregna gatulifvet i East End.

Alla de intryck, som jag påsknatten fick erfaras, då miss Clärck och jag gingo »shoping» på Nilgatan, skall jag sent eller aldrig glömma. Fyra man högt begåfvos oss ut vid half elfva-tiden på kvällen på den till trängsel fyllda gatan, ty då ha East End-bornas »Strandvägstid».

Alla butiker voro utflyttade och placerade midt i trafikleden. Allt hvad man önskade köpa, från löständer och similediamanter till svenska tändstickor och strumpeband, kunde här fås. Först vid denna tiden på dygnet aflägga flickorna sina papiljotter, och nu visade de sig med lockar i håret, iklädda sina svajigaste plymhattar och bjärtaste promenaddräkter.

Fruktförsäljarna, »hawkers», drogo omkring med sina kärror, hvar och en sjungande på sin melodi ackompanjerad af positiven, som öfverallt spelade alla världens varietéstycken.

I gathörnen kring krogarna stodo en massa af män och kvinnor, som blott vandra från »bar» till »bar», så lång dagen är.

Det är detta gatulif med alla dess nöjen och tjusningar, som till stor del omöjliggör myndigheternas försök att förmå människorna i dessa öfverbefolkade trakter att bosätta sig i kolonierna. Oaktadt de erbjudas fri resa, arbete, egna hem och ännu mer, älska de alltför mycket londonlifvet, för att kunna slita sig därifrån.

De stadigvarande settlementsmedlemmarna, hvilka ofta verkat i fattigkvarteren i en lång följd af år, utöfva genom sitt personliga ingripande ett alldeles beundransvärdt inflytande. Dessa ord, som jag af en händelse en gång läste i en psalmbok i S:t Hilda:

Gudomliga kärlek, så underbar,
tag mitt lif, min själ, mitt allt,

tror jag man kan säga, är det rättesnöre, efter hvilket de rikta sitt lif.

Främst bland alla genom sitt föredöme står miss Bruce. Hon finns där ännu, villig att mottaga nya intresserade, särskildt utlänningar, för hvilka hon med glädje visar den engelska fattigvårdens storartade framsteg.

Elsa G. Lindfors.

Litteratur.

Peter Wieselgren af Sigfrid Wieselgren. Serien *Svenskar* 1907.

»Att lefva för en idé är svärmeri, och svärmeri är den enda synd, som såsom en synd mot tidens *ande*, ej kan förlåten varda,» skref Peter Wieselgren i ett bref af år 1837. Bittert och hänsynslöst utan gränser måste striden förts, innan sådana ord kunna undslippa den outtröttliga nykterhetskämpen. Och att inga medel lämnats oförsökta, kan man förstå däraf, att han t. o. m. ställdes inför möjligheten att mista sitt prästämbete. Men för oss, som nu läsa historien om hans arbete, ter det sig dock redan vid denna tidpunkt såsom bärande de rikaste frukter. Nykterhetsrörelsen, hans förkättrade arbete, att rädda Sveriges folk från att gå under i rusdryckseländet, hade redan stark fast.

1829 räknades i Sverige 173,124 brännvinspannor; alla samhällsklasser brände, godsägare, präster, bönder och borgare, brände och sålde. 1838 hade pannornas antal gått ned till 109,000 och kopparslagarna började klaga, att det icke längre var efterfrågan på deras brännvinspannor. Samma år beslöt Hernösands stifts präster på Franzéns uppmaning att icke längre bränna. Nykterhetsföreningar bildades och blomstrade.

Dock dröjde det ännu länge, innan en afgörande seger vanns och dessförinnan lämnades Wieselgren ingen ro. Han skref och talade, höll föredrag på många olika platser, främst i Skåne, Blekinge, och Småland, och föredragsresor den tiden voro ansträngande nog äfven för den, som ej som Wieselgren hade en ytterst klen hälsa. Men så var då till sist den allmänna opinionen så bearbetad, att vid 1853-års riksdag det genomdrefs, att rätten att bränna brännvin ej längre skulle tillkomma snart sagdt hvar och en, utan koncentreras på ett fåtal större brännerier.

Historien om husbehofsbränningens aflysande har sitt särskilda intresse i dessa dagar, då mycket diskuteras, i hvilken utsträckning man har rätt att motarbeta ett allmänt utbredt ondt, genom ingrepp i den enskildes frihet. 1853-års riksdag ansåg tydligen, att när det gäller landets väl, man hade rätt att så göra i mycket

vidsträckt mån; dock var beslutet ej enhälligt. Bondeståndet gaf ej sitt samtycke och fogade sig icke häller utan motstånd i lagens genomförande. Men nu — finnes det väl någon, inom hvilket stånd det vara må, som önskar de dagar tillbaka, då i hvarje bondstuga, hvarje herrgård, hvarje prästgård fanns och användes en brännvinspanna, och då själfva hyrkoherden i församlingen ofta nog idkade brännvinsförsäljning?

Biografien öfver Wiselgren kommer nog mest att läsas i nykterhetsvänliga kretsar, men detta är skada. Ej därför, att den möjligen skulle värfva proselyter, utan främst därför, att den skulle vara i stånd att ingjuta aktning för nykterhetsvännerna hos oppositionen, aktning och förståelse. Starkt känner man vid läsandet af den lilla boken, hur naturligt en ärlig personlighet med ett utprägladt kraf på konsekvens drivves till att helt afsvärja starka drycker, därför att det att inleda en människa i frestelse synes honon såsom en synd, hvarför han ej kan bära ansvaret. Att han blir absolutist, är hvarken beroende på svaghet eller asketism utan helt enkelt därpå, att han icke tvekar inför frågan: skall jag taga vara på min broder? Som en bjudande plikt står för honom skyldigheten att göra det.

Belysande för Wiselgren sätt att se på dryckenskapen är följande lilla anekdot. I ett sällskap berättade en gång en baron Löwen »om sin snillrika uppfinning» hvarigenom han för en ringa kostnad om morgnarna återfick mer än halfva antalet af de sedlar, han för dagsverken kvällen förut lämnat sitt arbetsfolk. Underverkets lösning låg helt enkelt däri, att han lät sin betjänt hålla krog vid den grind, alla de hemvändande måste gå förbi.

Att höra detta och tåga var naturligtvis Wiselgren omöjligt. »Ärnade baronen, frågade han, länge bo kvar där på orten? I det fallat torde vinstbehållningen böra uppgöras ej för år utan för lifstid; då arbetsfolket hunnit få smak för brännvinet och därmed deras både arbetslust och arbetskraft förminsкас, liksom ock deras barn illa uppfostrats, torde nämligen deras blifvande dagsverken ej vara värda dagspenningen, och allt det elände som uppväxte kosta mer att upphjälpa än vinsten på grindkrogen kunde inbringa.»

Det var tanken på framtiden, som gaf åt Wiselgrens arbete den sega uthålligheten och den kloka planläggning, som till sist vann seger.

Är den nuvarande nykterhetsrörelsen ett arbete för Sveriges framtid? Det är den fråga, man har rätt att ställa till densamma, ej — vill den göra ett större eller mindre intrång i min personliga frihet?

E. Cm.

Föreningsmeddelanden.

Skrivelse om yrkesskolor för kvinnor.

Till Stockholms Stadsfullmäktige har F.-B.-F:s styrelse aflåtit följande skrifvelse:

»I det betänkande, som i december 1906 afgifvits af kommitterade, tillsatta af stadsfullmäktige för att utreda frågan om inrättande af praktiska yrkesskolor i Stockholm, föreslås bland annat, att en kvinnlig yrkesskola, omfattande kurser i sömnad och huslig ekonomi, skulle upprättas.

F.-B.-F:s styrelse har med mycken tillfredsställelse tagit del af detta förslag, hvilket realiserande skulle, enligt styrelsens mening, vara af synnerlig stor vikt.

De svårigheter, som följa med bristande yrkeskunskap, göra sig, i samma mån som Sverige utvecklas till ett industriland, i allt högre grad kännbara. Någon utbildning i det för hvarje kvinna så viktiga husliga arbetet erhåller numera endast ett fåtal flickor uti föräldrahemmen, i de fattigaste hemmen uti antagligen minsta utsträckning, och endast ett ringa antal elever kan upptagas i den på enskild väg upprättade hushållsskolan i Stockholm, afsedd att utbilda tjänarinnor. Under förflutna tider har en hel del af de unga flickorna, som saknat yrkeskunskap, vid utträdet i lifvet blifvit tjänarinnor i familjer och i sådant fall kunnat inhämta kunskaper i husligt arbete, men tjänarinnekallet synes alltmer blifva för dem motbjudande, något som utan tvifvel beror på många samverkande orsaker, af hvilka dock säkerligen den föga praktiska läggningen på den skolundervisning de mottagit, ej är den minsta. De hafva t. o. m. ofta insupit en viss ringaktning för det enkla husliga arbetet, på hvilket dock familjens välstånd, hemmets trefnad och sammanhållande förmåga samt familjemedlemmarnas hälsa, icke minst det uppväxande släktets, bero, och de ägna sig däråt endast i undantagsfall eller såsom den sista resursen, ehuru mångens anlag och håg från början kunna ha legat däråt. Under sådana förhållanden är det förnämligast genom att söka anställning på fabriker vid de afdelningar, där ingen yrkeskunskap erfordras, som de unga flickorna söka sin utkomst. Ett mindre antal erhåller efter utträde ur folkskolan plats som telefonister eller butiksbiträden, men en icke obetydlig kontingent af den kvinnliga ungdomen lyckas på grund af bristande uppfostran och yrkeskunskap icke vinna eller bibehålla någon lämplig stadigvarande sysselsättning, utan hemfaller förr eller senare åt prostitutionen, och hvad fabriksflickan beträffar har utvecklingsårens tillbringande på fabriken verkat förslöande både till kropp och själ; ingår hon sedan äktenskap och får sitt eget hem att sköta, har hon

inga förutsättningar för detta värf, och verkningarna af detta bedröfliga förhållande äro både vidträckande och djupgående.

Funnes yrkesskolor för flickor i just de ämnen, som för en blifvande hushör äro af väsentlig betydelse, så skulle dels dessa ämnens vikt blifva långt mera uppfattad, dels skulle arbetet för utkomsten tillika kunna blifva en förberedelse för kvinnans kall som maka och mor. Den familj, där husmodern lärt sig uppskatta och rätt utföra det husliga arbetet, skulle icke råka i så djup fattigdom, som utan denna husmoderliga kunskap ofta sker, familjen skulle lättare sammanhållas till gemensamt arbete.

De kvinnor, som i Stockholm själfva måste förvärfva sitt uppehälle, utgöra ett betydande antal — ensamt på fabrikerne här sysselsattes år 1905 8,164 arbeterskor. Det synes därför vara i hög grad af behovet påkalladt, att de sättas i stånd att med sakkunskap och förstående utföra det arbete de upptaga, framför allt på de områden, som ligga kvinnorna närmast. F.-B.-F. är ock ständigt i tillfälle att höra och se huru nedstämmande det verkar, att ingen möjlighet finnes för den unga obemedlade flickan att inhämta denna kunskap samt att iakttaga de sorgliga följerna af denna brist på utbildningsanstalter.

På grund af hvad som ofvan anförts och då det icke blott för hela vårt samhälle utan äfven för landet i öfrigt genom exemplet från hufvudstaden säkerligen skulle blifva till stor vinst, om dylika anstalter upprättades, men då det tydligen icke är möjligt att få sådana till stånd på enskild väg, åtminstone ej så länge det icke finnes någon anstalt af detta slag att peka på som mönster, och då ett dröjsmål tvifvelsutan skulle skärpa de sociala missförhållanden, som här påpekats, vill F.-B.-F:s styrelse vördsamt hemställa

att Herrar Stadsfullmäktige behagade besluta om inrättande af en praktisk kvinnlig yrkesskola i enlighet med det förslag, som afgifvits af de den 28 mars 1901 tillsatta kommitterade för utredning af frågan om inrättande af praktiska yrkesskolor i Stockholm samt

att denna skola måtte komma till stånd så fort möjligen ske kan.

Stockholm den 29 oktober 1907.

Agda Montelius.

Sigrid Ulrich.

AKTIEBOLAGET INGEBORG HALLINS BRODERIAFFÄR

rekommenderar sitt rikhaltiga lager af konstnärliga, uppritade
och påbörjade broderier.

Största urval af alla färgnyanser i Silke och Garn.

Uppritade broderimönster och namn.

Originalmönster till alla broderier, utförda af konstnärer,
fås på beställning.

Originalstatyetter och Antikviteter.

Elever emottagas.

Order expedieras äfven till landsorten.

*Aktiebolaget Ingeborg Hallins Broderiaffär,
Grefgatan 40, Stockholm.*

Allm. Telefon 220 97.

FORMULAR OCH ANVISNINGAR

TILL

ÄKTENSKAPSFÖRORDS UPPRÄTTANDE

UTGIFNA AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

Rekvireras från F.-B.-F:s byrå.

SELMA HÄGGLUND,

STOCKHOLM,

HAMNGATAN 38.

Parfyerier & Toilette artiklar,

Hygieniska tandborstar m. m.

Riks. 2357 och Allm. Telefon 8407.

Anvisningar och formulär

för

Testamentens Upprättande

utgifna af

Fredrika-Bremer-Förbundet

Rekvireras från F.-B.-F:s byrå.

SVEA SVENSSON,

JUVELERARE,

16 Birger Jarlsgatan, STOCKHOLM.

Nyaste, modernaste och största urval

GULD-, SILFVER- och NYSILFVER.

R. T. 11706.

A. T. 15228.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå: Tunnelgatan 25.

Rikstelefon 68 98. A. T. 82 11.

Bikupan,

21 Klarabergsgatan 21.

Svenska fruntimmersarbeten: Hemväfda Gardiner, Nationaldräkter, Broderier, stickade och virkade arbeten, glödrerade artiklar, träsniderier, Dockor, Lampskärmar, Barnkläder, Förkläden, Mössor, Askar med modeller för »baby»-utstyrselar, Lappskor m. m.

Beställningar mottagas på Linneutstyrselar och alla slags fruntimmersarbeten. Märkning med broderi och bläck utföres.

Broderade remsor.

Knypplade och virkade Spetsar finnas på lager.

Rekvisioner från landsorten expedieras skyndsamt och omsorgsfullt. Allm. Tel. 51 65.

Vademecum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Grand Palais, Paris 1902 *det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj*, och detta i sin egenskap af »antiseptiskt munvatten» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,
H. M:t Konungens hofleverantör
Stockholm.

Filip Holmqvists Handelsinstitut

Norra Allégat. 7, Göteborg.

Främsta och största enskilda handelsläroverket i landets främsta handelsstad !

Vårterminen börjar den 15 januari.

Begär prospekt.